

nese, hertog van Parma, werd gelegd, beteekende dat een volslagen wijziging, zoowel in het militair als in het politiek beleid van de machten, waartegen ons volk een tien-tal jaren te voren, zonder berekening van doeleinden en kansen, in verzet was gekomen. Was tot nogtoe de spaansche oorlogsvoering uiterst ongelukkig geweest, thans moest — eerst in Vlaanderen en daarna in Brabant — de eene stad na de andere voor de regeeringstroepen capituleeren. Maar wat, zoo mogelijk, nog grooter overgang was: had tot dusver, telkens wanneer zich de positie der partij des konings weer eens wat verbeterde, meedoogenloos de ijzeren vuist geregeerd, deze landvoogd toonde als overwinnaar de zelfbeheersching om een — als het in een brief uit die dagen heet — „onverwachte zoeticheijt” aan den dag te leggen. Nu vond de gewoonte ingang den bewoners der bedwongen steden een, gaandeweg ruimer toegemeten¹⁾ en dan nog niet eens altijd streng gehandhaafden²⁾ termijn toe te staan, om uit te maken waaraan zij nu den voorkeur gaven: hun kettersche gevoelens vast te houden, maar dan ook een goed heenkomen te zoeken, of volkomen ongemoeid verder te leven, maar zich dan ook „bon catholique” te toonen.

Wat het gevolg van deze Parma-staatkunde is geweest laat zich gemakkelijk denken. Trouwens het is ook van algemeene bekendheid. Eenerzijds gingen weldra duizenden, in dat conflict tusschen geloofstrouw en gehechtheid aan omgeving en levensgemak bezweken, weer ter mis en deden het Zuiden daardoor als van ouds weer buigen onder koning en paus.³⁾ Maar er waren toch ook breede scharen, die — hetzij eer de fatale termijn was verstreken, hetzij daarna⁴⁾ — hun bezit, weinig of veel, bijeenpakten of te gelde maakten, om vervolgens den weg naar het Noorden in te slaan en woning en werkkring

¹⁾ Na de inname van Oudenaarde (5 Juli 1582) werd hij op één, na die van Gent (17 Sept. 1584) en van Mechelen (15 Juli 1585) op twee, en na den val van Antwerpen (17 Aug. 1585) op vier jaar gesteld.

²⁾ Vgl. H. PIRENNE, *Histoire de Belgique*, T IV (1911) p. 182 met *Compte Rendu ... de la Commission Royale d'Histoire*, S. III, T III, p. 419, 422.

³⁾ H. PIRENNE, *op. cit.*, T IV, p. 336, 337.

⁴⁾ Nog in 1616 verlieten 200 gezinnen Antwerpen. Zie *Belgisch Museum*, D III (Gent 1839) bldz. 115 vv.